

УДК 332.1; 341.1

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

В.В. Кравчук, канд. екон. наук,

В.М. Гринчук, канд. тех. наук,

ДП «Хмельницький державний центр науки, інновацій та інформатизації»

Постановка проблеми. На сучасному етапі інноваційні ресурси в регіонах не відіграють належної ролі у розвитку регіональної національної економіки незважаючи на заходи, вжиті державними структурами і спрямовані на підвищення ефективності інноваційної політики в Україні. Проблемними досі є питання, пов'язані з розробленням та реалізацією інноваційної політики розвитку регіонів. Перехід економіки регіону на інноваційну модель розвитку та залучення до неї виробничих підприємств вимагають широкого та ефективного використання його інтелектуального та інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Існує велика кількість наукових публікацій, офіційних документів з питань інноваційної політики в Україні [1–8]. Зокрема, вплив впровадження інновацій і розвитку інноваційних процесів на економіку окремих регіонів досліджували О.М. Алімов, О.І. Амоші, Є.І. Бойко, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, В.Я. Заруба, С.В. Захарін, М.А. Козоріз, В.П. Мікловда, А.І. Сухоруков, Л.І. Федулова, В.С. Яцків та ін. Проте сутність інноваційної політики розвитку регіону виходячи із загальнодержавних та регіональних інтересів досліджено не достатньо; особливо практичну діяльність держави в регіонах, що ґрунтується на інноваційних елементах управління та сприяння формуванню інноваційного клімату територій. На думку авторів статті, така політика повинна забезпечувати розвиток регіонів за допомогою поширення інновацій та ефективного використання потенціалу об'єднання інноваторів.

Мета статті – обґрунтування розвитку інноваційної діяльності як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону.

Сучасна економічна ситуація в Україні склалася під впливом світової економічної кризи, що потребує прийняття своєчасних та радикальних рішень з її приборкання та подолання негативних наслідків у виробничій та соціальній сферах. Основою швидкого виходу зі скрутної ситуації може стати перехід від застарілої технологічної бази до новітніх інноваційних технологій безпосередньо через інноваційну діяльність.

Якщо раніше інноваційна діяльність розглядалась як наслідок науково-технічного прогресу, то в сучасних умовах інновації – найважливіший чинник ефективного функціонування організаційної, виробничої, фінансової, наукової сфер, бо саме в комплексі вони приносять належний результат. Як свідчить досвід більшості країн світу, активна інноваційна діяльність визначає тем-

Розглянуто розвиток інноваційної діяльності як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону, а об'єднання інноваторів як складний соціальний інститут інноваційного потенціалу регіону, що відіграє важливу роль у визначенні здатності національної економіки розвиватися в майбутньому на власній основі. Доведено, що саме інноваційна спроможність регіону є одним із чинників самостійного, незалежного та послідовного його розвитку, сприятливості до нововведень, науково-технічного оновлення та зростання інноваційного потенціалу.
Ключові слова: інноваційний потенціал, нововведення, об'єднання інноваторів, регіон, інноваційна спроможність.

пи економічного розвитку, структуру сучасного виробництва, рівень життя у країні та головне – напрям подальшого економічного розвитку.

За час, що минув з моменту проголошення курсу на глибоку модернізацію країни, в Хмельницькому регіоні реалізується низка важливих завдань зі стабілізації економіки і формування нового законодавчого поля, поліпшення соціальних стандартів, підвищення конкурентоспроможності. Для цього виконуються такі пріоритетні завдання та заходи:

- закладаються правові основи інвестиційно-інноваційної моделі розвитку шляхом забезпечення інноваційної складової інвестицій;

- створюється регіональна інноваційна мережа, покращуються зв'язки між підприємствами та центрами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

- створюються умови для збереження, розвитку і використання науково-технічного потенціалу шляхом активізації взаємодії науки, освіти та виробництва в інноваційному процесі;

- надається допомога підприємствам при розробленні та впровадженні у виробництво інноваційних проектів, технічна допомога при створенні обласних підприємств;

- проводяться науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи у промисловості та налагоджується співпраця між навчальними закладами та підприємствами;

- формується інноваційна інфраструктура, що надає змогу створити, зокрема у вищих навчальних закладах, цілісну систему інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності;

- покращується структура підгалузей економіки за рахунок інноваційних розробок, що мають попит на ринку [9].

Для підтримки інноваційної діяльності та покращення фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання в регіоні діють дві програми: Програма науково-технічного та інноваційного розвитку Хмельницької області на 2012-2015 роки [10] та Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2012 рік [11].

Програма науково-технічного та інновацій-

ного розвитку Хмельницької області на 2012–2015 роки. Її розроблено відповідно до вимог Законів України «Про інноваційну діяльність» та «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності». Заходи програми спрямовані на здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності з підтримки власних інноваційних проектів підприємств регіону в межах повноважень місцевих органів виконавчої влади, надання допомоги потенційним інвесторам у провадженні їх інноваційних та інвестиційних проектів.

Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2012 рік. Програму розроблено з метою втілення єдиної політики розвитку регіону у 2012 р. на засадах Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки». Обласна державна адміністрація докладає зусиль для реалізації програмних положень, визначення конкретних пріоритетів в економіці та соціальній сфері, забезпечення належної взаємодії всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Обласні програми узгоджено зі «Стратегією регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 роки», де передбачено, що виконання програм має забезпечити наступні основні пріоритети розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств регіону:

- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний інвестиційний рівень;

- забезпечення державного замовлення на інноваційну продукцію;

- надання допомоги потенційним інвесторам у провадженні інноваційних та інвестиційних проектів;

- цілеспрямована підготовка кадрів, менеджерів інноваційної діяльності;

ставлення до науки як першочергової умови цілеспрямованої і послідовної роботи з формування регіональної інноваційно-інвестиційної системи;

- використання, в першу чергу, інноваційних розробок науковців регіону;

- використання ринку як ефективного інструменту координації діяльності учас-

ників інноваційного циклу «наукові дослідження – розробки – виробництво – збут».

Основні пріоритети розвитку інноваційного потенціалу підприємств регіону розглянуто в процесі роботи регіонального комітету з економічних реформ при Хмельницькій обласній державній адміністрації. Було визначено, що активізація інноваційних процесів в економіці регіону є одним з пріоритетних завдань, накреслених Програмою економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», а також, що використання конкурентоспроможних інноваційних технологій дозволить забезпечити прискорений економічний розвиток Хмельницького регіону [9].

У розвитку інноваційного процесу важливу роль може відіграти об'єднання інноваторів як складний соціальний інститут, що гуртує творчих людей, їхні спільноти, а також визначає норми і оцінки, відповідно до яких ці спільноти й об'єднання виникли [12, 13].

Думка про таке явище в інноваційному процесі, як створення об'єднань інноваторів, виникла ще у 80-ті роки минулого сторіччя, коли урядом СРСР на квітневому пленумі ЦК КПРС (1985 р.) були поставлені завдання зі здійснення перетворень, спрямованих на прискорення соціально-економічного розвитку країни.

Об'єднання наукових досягнень у сфері інновацій та новітніх технологій, викорис-

тання практичного досвіду інноваторів області, що застосовують у виробництві досягнення сучасної науки, дасть змогу підняти конкурентоспроможність продукції підприємств області на світових ринках. Конкурентоспроможність визначається темпами впровадження новітніх науково-технічних рішень та розвитком наукоємних виробництв, а використання інновацій у господарській діяльності стає запорукою стабільного розвитку економіки області, переходу до створення і використання технологій, продукції більш високого рівня.

У розвинених країнах інноваційна діяльність є одним з найважливіших засобів збагачення. Кількість інноваційно активних промислових підприємств у цих країнах сягає 70–80%. На світовому ринку високих технологій частка продукції США становить 32%, Німеччини – 18%, вітчизняна продукція займає менше одного відсотка [14].

З аналізу інноваційної діяльності Хмельницького регіону (табл. 1) витікає, що у 2011 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 79 підприємств, або 22,3% з обстежених (у 2009 р. 23 – підприємства, або 6,1%, у 2010 р. – 60 підприємств, або 16,9%). Помітно тенденцію до зростання, при тому частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній їх кількості є вищою, ніж у більшості регіонів України, що забезпечило Хмельниччині п'яте місце.

Таблиця 1. Кількість інноваційно активних підприємств Хмельницької області за регіонами України [15]

Місцезнаходження підприємств	Кількість інноваційно активних підприємств, од.			Відсотків від загальної кількості промислових підприємств		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Україна	1411	1462	1679	12,8	13,8	16,2
АРК	31	37	46	9,2	11,1	14,3
Області						
Вінницька	39	45	47	12,2	14,7	15,8
Волинська	21	26	26	9,2	11,6	11,6
Дніпропетровська	60	65	63	8,2	9,1	8,7
Донецька	80	86	85	9,6	10,6	10,6
Житомирська	37	42	48	10,5	12,4	14,4

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Закарпатська	36	27	22	13,6	10,8	9,4
Запорізька	31	22	116	7,0	5,3	27,6
Івано-Франківська	94	82	96	21,2	18,1	21,7
Київська	46	39	46	9,4	7,7	9,7
Кіровоградська	32	37	41	10,7	13,2	15,5
Луганська	54	59	68	9,9	11,2	13,5
Львівська	106	102	100	13,0	13,4	13,2
Миколаївська	63	71	92	13,3	16,6	22,8
Одеська	58	62	79	14,2	15,7	20,6
Полтавська	52	45	31	12,5	11,8	8,2
Рівненська	29	27	31	11,8	10,4	12,1
Сумська	41	42	40	16,2	17,9	17,3
Тернопільська	46	40	47	18,0	16,7	22,1
Харківська	135	161	146	15,8	19,7	18,4
Херсонська	28	39	58	12,2	17,7	26,5
Хмельницька	23	60	79	6,1	16,9	22,3
Черкаська	37	48	54	11,9	15,2	17,3
Чернівецька	36	30	39	16,7	14,2	18,6
Чернігівська	50	40	42	21,0	17,0	17,8
Міста						
Київ	136	119	125	26,2	23,9	25,7
Севастополь	10	9	12	10,9	11,3	16,4

Стрімке зростання кількості інноваційно активних підприємств та впровадження ними у виробництво інновацій (2009 р. – 23, 2010 р. – 60, 2011 р. – 79) пояснюється розумінням їхнім керівництвом того, що розвиток інноваційної діяльності дає змогу підприємствам вийти на нові ринки збуту і

збільшити попит на свою продукцію.

Протягом останніх трьох років на інноваційно активних промислових підприємствах Хмельницького регіону відбувається широке впровадження інноваційних процесів та освоєння виробництва інноваційних видів продукції (див. рисунок) [15].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

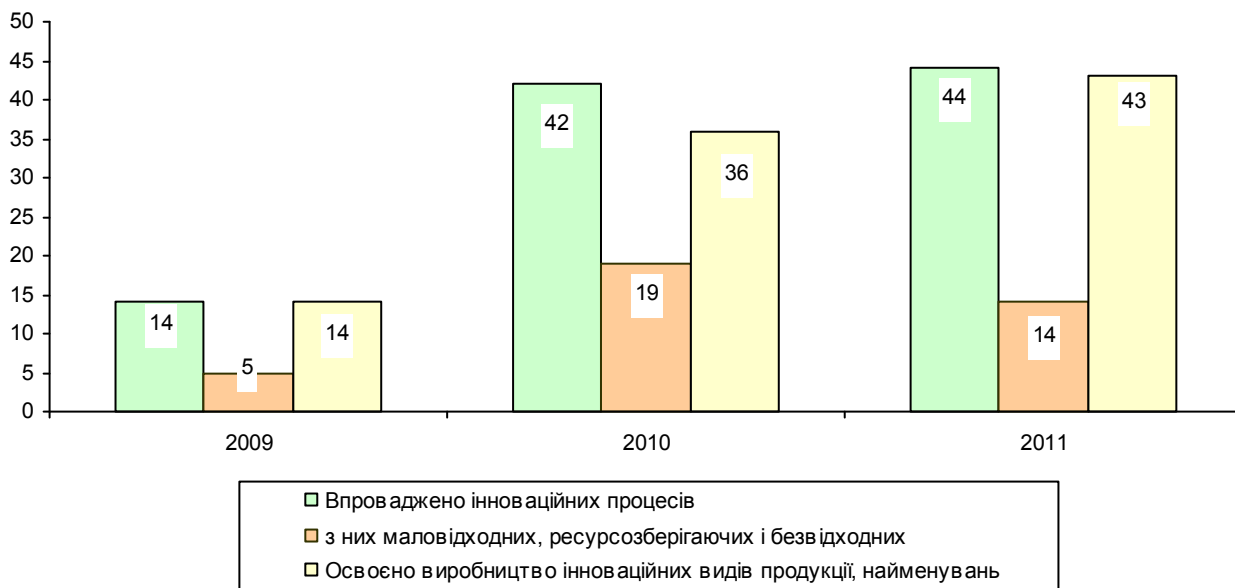

Рисунок. Впровадження інноваційних процесів та освоєння виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах Хмельницького регіону [15]

Протягом 2011 р. успішними інноваторами (впровадили у виробництво нові види продукції та інноваційні процеси) були 79 підприємств, що на 29,8% більше, ніж у 2010 р. Найбільшу їх кількість зафіксовано у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (25 підприємств) та машинобудуванні (18), серед міст і районів області – у м. Хмельницькому [16].

У 2011 р. 36 підприємств впровадили 43 види інноваційної продукції, що на 19,4% більше, ніж у 2010 р., з них 12 нових видів – машин, устаткування, приладів, апаратів тощо. Новими виключно для ринку були три види продукції, або 7,0% загальної їх кількості (у 2010 р. – 2, або 5,6%).

Інноваційні процеси впроваджувало 41 підприємство, з них 40 – упровадили 44 нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції, у тому числі 14 маловідходних і ресурсозберігаючих; одне –

вдосконалило діяльність з підтримки інноваційних процесів на підприємстві.

Аналізуючи табл. 2, можна зазначити, що порівняно з 2010 р. кількість підприємств, які витрачали кошти на інноваційну діяльність, зросла на 27,5%. Обсяг інноваційних витрат у 2011 р. становив 898,5 млн. грн. (у 2009 р. – 1086021,6 млн. грн., у 2010 р. – 749,6 млн. грн.). Найбільше коштів на інноваційні цілі витрачено підприємствами Кам'янець-Подільського району (784,6 млн. грн., або 87,3% загального обсягу інноваційних витрат) та м. Хмельницького (55,8 млн. грн., або 6,2%). Лівова частина інноваційних витрат (88,4%) припадала на підприємства з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (керамічні санітарно-технічні вироби, керамічні вогнетривкі санітарно-технічні вироби, керамічна черепиця, бруківка, цегла, цемент, вапно, вироби з гіпсу тощо).

Таблиця 2. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності [15]

	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	тис. грн.	% до загального обсягу	тис. грн.	% до загального обсягу	тис. грн.	% до загального обсягу
Усього	1086021,6	100,0	749588,2	100,0	898520,2	100,0
у тому числі за напрямками						
дослідження і розробки	5,0	0,0	17,5	0,0	-	-
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	21017,1	1,9	58723,4	7,8	93741,2	10,4
Інші	1064999,5	98,1	690847,3	92,2	804779,0	89,6

Слід зазначити, що на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення витрачено 93,7 млн. грн. (десяту частину загального обсягу інноваційних витрат), на інші роботи, пов'язані зі створенням і впровадженням інновацій – 804,8 млн. грн. (89,6%).

На інноваційну діяльність підприємства спрямували 91,7 млн. грн. власних коштів (у 2010 р. – 31,9 млн. грн.): в основному підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 31,8 млн. грн., іншої неметалевої мінеральної продукції – 20,4 млн. грн., хімічної та нафтохімічної промисловості – 16,0 млн. грн. Підприємства регіону скористалися коштами іноземних інвесторів в обсязі 24,5 млн. грн. та кредитів – 7,9 млн. грн. Підтримку держави у розмірі 192,7 тис. грн. отримали три підприємства. При цьому основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в 2011 р. були кошти інших джерел, обсяг яких становив 774,2 млн. грн., або 86,2% загального обсягу фінансування. Це підтверджує те, що Хмельниччина обрала шлях кардинальних реформ щодо виведення економіки з кризи на траєкторію сталого інноваційного розвитку.

Крім того необхідно враховувати про-

блеми, що стримують інноваційний розвиток. Незважаючи на значне поживлення інноваційної діяльності в області у 2011 р., найвагомими факторами, які перешкоджають здійсненню інновацій, як і в попередні роки, є відсутність коштів, суттєве підвищення вартості енергоносіїв, зростання вартості кредитних ресурсів, відсутність належної державної підтримки тощо. У результаті фінансово-економічний стан переважної більшості суб'єктів господарювання не дозволив впроваджувати інновації.

Висновки. Протягом останніх років відсоток інноваційних підприємств у Хмельницькому регіоні збільшується. Активізація інноваційних процесів в економіці регіону є одним з пріоритетних завдань, а об'єднанню інноваторів надається роль інструменту підвищення його конкурентоспроможності. Проте необхідно враховувати проблеми, що стримують інноваційний розвиток підприємств. Це пояснюється, насамперед, обмеженістю джерел фінансування і фінансово-економічною нестабільністю в державі та кризовим станом більшості підприємств, які змушені реалізовувати інноваційні процеси за рахунок власних коштів.

Література

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» // Відомості Верховної Ради України, К., 8 вересня 2011 р., № 3715-VI.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена постановою Кабміну №1001 від 21.07.2006 р. – <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Стратегія інноваційного розвитку на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. – <http://krada.gov.ua>
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
5. Жихор О.Б. Модель інноваційної політики розвитку регіонів. Теорія і практика формування, механізми реалізації. Монографія. – Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень, 2009. – 544 с.
6. Федулова Л.І. Інститути інноваційного розвитку регіонів / Економічні інновації. – 2011. – Вип. 43. – С. 337-336.
7. Жилінська О.І. Розвиток інноваційної інфраструктури / О.І. Жилінська, Д.В. Чеберкус // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 57-67.
8. Національна інноваційна система: зарубіжний досвід, стан в Україні. Аналітичні матеріали до парламентських слухань / В.М. Грець і др. Ред. В.М. Грець; Л.І. Федулова. – К: НАН України. Інститут економіки і прогнозування, 2007. – 184 с.
9. Регіональний комітет з економічних реформ. – <http://adm.km.ua/index.php?subaction> Головного управління економіки Хмельницької ОДА 03.10.2012 р.
10. Програма науково-технічного та інноваційного розвитку Хмельницької області на 2012-2015 роки. Затверджена рішенням сесії Хмельницької обласної ради від 26 вересня 2012 року №14-13/2012.
11. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2012 рік. Затверджена рішенням сесії Хмельницької обласної ради від 21 грудня 2011 року № 17-7/2011.
12. Вісник НАН України. – 2009. – № 10. – С. 36.
13. Пигров К.С. Современность и революция // Революция и современность. – СПб., 2001. – С. 56-82.
14. Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Економіст. – 2009. – №9. – С. 35-37.

15. Хамська Л.О., Прилуцька Л.Б., Козачок С.В. Економічна доповідь «Інноваційна діяльність промислових підприємств Хмельниччини у 2011 році» / За ред. В.В. Скальського. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2012. – 13 с.

Кравчук В.В.,
Гринчук В.М. **РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ИНСТРУМЕНТА ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА**

Рассмотрено развитие инновационной деятельности как инструмента повышения конкурентоспособности региона, а объединения инноваторов как сложного социального института инновационного потенциала региона, что играет важную роль в определении способности национальной экономики развиваться в будущем на собственной основе. Определено, что именно инновационная способность региона является одним из факторов самостоятельного, независимого и последовательного его развития, благоприятности к нововведениям, научно-техническому обновлению и росту инновационного потенциала.

УДК 338.001.36

ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОСОЮЗУ В РЕФЕРАТИВНІЙ БАЗІ ДАНИХ SCORUS

А.І. Корецький,
Центр досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

Постановка проблеми. Наука як головний локомотив інноваційних перетворень на практиці довела свою ефективність серед провідних економік світу. Відомо, що тільки серйозна підтримка наукового сектору може сприяти активізації інноваційних процесів. Одним із вагомих індикаторів розвитку науки є представлення держави у провідних реферативних та наукометричних базах даних (БД). Відтак виникла необхідність дослідити сучасний стан української науки та порівняти її з провідними високотехнологічними країнами на основі рівня публікаційної активності. Як інструмент дослідження автором статті було обрано розробку нідерландської компанії Elsevier, оскільки всесвітньо відома іспанська дослідна група SRG SCImago Research Group складає рейтинг престижності університетів та журналів світу саме на основі використання інформації, забезпеченій БД Scopus [1]. Другою обставиною обрання інструменту дослідження на користь розробки цієї компанії стало забезпечення вільного доступу до її ресурсів Національною бібліотекою України ім. В. Вернадського.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Наукометричний аналіз на основі матеріалів реферативних БД проводили вітчизняні вчені О.А. Мех, Л.П. Кавуненко, В.І. Хоревін, О.М. Гузь, Я.Я. Рушицький, Д.В. Солов'яненко, А.О. Чекмарьов, В.П. Рибачук, Н.Г. Віденіна, Р.О. Влох та іноземні дослідники Л. Бджорнеборн, П. Інгерсен, Т. Алмінд, В. Гланзель, Дж. Катц, В. Котхей, М. Телволл [2–7] та інші. Тобто завдяки розвитку наукометричного апарату реферативних БД з'явилися нові можливості аналізу кількісної і якісної результативності наукової сфери та формування об'єктивної оцінки стану сучасної науки. З огляду на існуючі дослідження цього напрямку необхідне подальше застосування наукометричного апарату на основі реферативних БД для вивчення публікаційної активності вчених України у дисциплінарному розрізі, особливо в порівнянні

Досліджено публікаційну активність України та Євросоюзу за галузями науки. Розглянуто динаміку кількості публікацій, що припадають на одного дослідника впродовж 1996-2010 рр. Виконано порівняння відображення кількості публікацій БД Scopus у ВВП та витратах на НДДКР країн в розрахунку на кожен 1 млн. дол. США.

Ключові слова: галузі науки, публікаційна активність, досвід Євросоюзу, результативність дослідників.